

Jókai Mór versei Nagy Bellához. Forráskiadás,
s. a. r. Fülöp Dorottya

Budapest, reciti, 2025 (ReTextum, 15), 506 l.*

Boldog, ki oly könyvet ajánlhat az olvasóközönség figyelmébe, amelyről annak előtte még egy sort sem írt senki, és amelyről korábban még egyetlen méltató szó sem hangzott el. Minden jel arra mutat, én nem részesülhetek ebből a kegyből, mivel egy oly tudományos szövegkiadást kell ezúttal laudálnom, amelyről bizonyosan elhangoztak már az enyémnél jóval alaposabb és elmésebb ékesszólások néhány héttel korábban, ugyanebben a teremben. Hiszen, mint ismeretes, Fülöp Dorottya, néhány hónappal a *Jókai Mór versei Nagy Bellához* című tudományos szövegkiadás megjelenése után, sajtó alá rendezői munkájának elismeréseként, megkapta az Irodalomtudományi Kutatóintézet és az MTA Textológiai Munkabizottsága Kiss József-díját. Hovatovább a szerző nevével és az általa feldolgozott, nagyon különleges szövegcsoporthal más-más utakon és módokon is találkozhatott a nagyközönség. Hiszen Fülöp Dorottya – a kritikai kiadás újraindítására szerveződött Jókai-kutatócsoport tagjaként – aktív résztvevője volt az idei Jókai-bicentenáriumi keretei között megrendezett tudományos ülésszakok legtöbbszörének, amelyek közönsége így bepillantást nyerhetett e nehezen alábecsülhető horderejű filológiai, irodalomértelmezői és társadalomtörténeti vállalkozás műhelytitkaiba.

Akárhogy is, e rövid ismertetés nem tud többet és jobbat mondani a Fülöp Dorottya keze nyomán hozzáférhetővé vált Jókai-szövegekről, mint az előttem szólók, és amit a szerző tudna elmondani róluk; mégis igyekszik – megfelelően a műfaji kereteknek – a maga szerény eszközeivel láthatóvá tenni a kötet pillanatnyilag belátható irodalomtörténeti tétjeit és a mögötte lévő filológusi munka becsét.

Fülöp Dorottya érdeklődése már fiatal kutatói pályájának elején a 19. századi magyar irodalom irányába terelődött. Ha az itt ismertetett kötet nem létezne, az elmúlt években publikált tanulmányaiból (amelyek között éppúgy szerepel szövegértelmezés, motívumtörténeti írás, mint élet- és eseménytörténeti rekonstrukció, filológiai mélyfúrás és szövegközlés) ugyancsak megállapítható volna, hogy a szerző mindent megtanult a klasszikus magyar irodalomról, amit csak T. Szabó Levente, majd Szilágyi Márton műhelyében meg lehetett tanulni. Ennek ékes bizonyítéka az is, hogy doktori

* Radnai Dániel Szabolcs a MNMKG Petőfi Irodalmi Múzeum Oláh János-ösztöndíjasa. Elhangzott az ELTE HTK Irodalomtudományi Kutatóintézetének Klaniczay-termében 2025. december 2-án.

tanulmányainak mindössze tizennegyedik napján, 2021 szeptemberében megkapta az Irodalomtudományi Kutatóintézet XVIII. Századi Osztályának Hopp Lajos-díját a Csokonai-féle Lilla-névhasználat lehetséges forrásait fölülvizsgáló írásáért.

Fülöp Dorottya Jókai-tanulmányai és jelen szövegkiadása egy oly irodalomértelmezői vonulatba látszanak illeszkedni, amely az elmúlt évekig nem igazán mutatta jelét létének a csaknem két évtizede megélénkülő újabb Jókai-értésen belül, de amely a bicentenáriumi évre készülve, a kritikai kiadás újraindításának (s az eddigi eredmények összegyűjtésének) ambíciójával újra jogaiba iktatta a filológiai-textológiai megközelítést. E megközelítés pedig a korábban kevesebbet olvasott-elemzett vagy akár alig ismert alkotások, illetve feltáratlan életrajzi kontextusok, nem vizsgált forráscsoportok irányába is kinyitotta a kutatói érdeklődést – gondolok itt a korai Jókai-szövegek felfedezésére, Jókai 18. századi forrás- és témaválasztásainak kontextualizálására Szilágyi Márton írásaiban; a Jókai-pálya színháztörténeti aspektusainak vizsgálatára Szalisznyó Lilla munkáiban; a Váli Mari emlékiratait sajtó alá rendező Rózsafalvi Zsuzsanna filológiai és sajtótörténeti kutatásaira vagy épp a verskorpuszt más-más szempontból elemző Fried István, Török Zsuzsa és Ajkay Alinka gondolatébresztő dolgozataira. Fülöp Dorottya e kötetben tárgyiasult kutatómunkája tehát csöppet sem társtalan jelenség, ám kétségtől az elmúlt évtizedek Jókai-filológiájának leglátványosabb teljesítménye. (Nem állom meg, hogy meg ne jegyezzem: jóllehet a bicentenáriumi kutatócsoport két év óta létezik, az itt tárgyalt forráskiadványon kívül más tudományos igényű Jókai-szövegkiadás – ismereteim szerint – nem látott napvilágot, se tavaly, se idén; illetve a *Jókai Mór versei Nagy Bellához* című kötet is egyes-egyedül Fülöp Dorottya kutatói ambíciójának és nem mindennapi munkabírájának köszönhetően lett valósággá, voltaképpen intézményi háttér nélkül.)

Ami a kötet tartalmát és szerkezetét illeti, a ReTextum sorozat korábbi, verses szövegeket közreadó darabjaihoz hasonlóan, a *Jókai Mór versei Nagy Bellához* is három nagy egységből áll. Fülöp Dorottya bevezető tanulmányát (1) (*Jókai szerelmes: A Nagy Bellához írt költemények keletkezése és utóélete*) követi a mintegy 140 oldalnyi (2) szövegkiadás (benne a Jókai által ciklusba rendezett költemények korpuszával, illetve azon versekkel, amelyek nem részei a szerelmi ciklusnak, ám sok szállal kötődnek azok keletkezési kontextusához, így függelékként kaptak helyet); majd pedig (3) a közreadott szövegekhez kapcsolódó szövegkritikai, illetve tárgyi és nyelvi magyarázatok sokasága, bőséges terjedelemben (mintegy 300 oldalon), a szükséges mutatókkal (kronológia, Jókai családfája, rövidítések, névmutató). A kötetet Szilágyi Márton előszava (*Előszó Jókai Mór öregkori verseinek kiadásához*) – mondhatnánk: lektori és témavezetői ajánlása – keretezi, amely előzetesen felhívja az olvasó figyelmét a közreadott szövegek értelmezésének távlataira. A kötet lektora rögzíti a verskorpusz speciális helyzetét – hogy tudniillik egy esztétikai szempontból nem kiemelkedő műcsoportról van szó, amely ugyanakkor újszerűen vet világot egy nagy jelentőségű írói életmű utolsó szakaszára; tudatosítja a nagy többségében publikálatlan, részben intim-családi használatra szánt

szövegek értelmezésének kihívásait; valamint felhívja a figyelmet arra, hogy e kötet eredményei támpontul szolgálhatnak a Jókai-kritikai (leendő) versek alsorozatának koncepciózus megtervezéséhez. Végül, ahogy olvashatjuk:

a szövegközpontú filológia mellett egy, a korabeli társadalmi feltételrendszert is érzékeltetni képes, mikrotörténeti lépték is felsejlik a kötet jegyzeteiben: mit gondoltak a 19. század végi Magyarországon a házasság intézményéről, a nyíltan vállalt időskori szexualitásról, a nő és a feleség társadalmi szerepéről, az ország első számú írójának (írófejedelmének) társadalmi felelősségéről, illetve a feleség zsidó mivoltáról. S minderről mit gondolt maga Jókai, illetve Nagy Bella. (12)

Fülöp Dorottya rendkívül alapos, de mégsem szószátyár bevezető tanulmánya előbb aprólékosan tárgyalja Jókai Mór és Nagy Bella megismerkedésének történetét, kölcsönös szellemi párbeszédük érzelmi telítettségét és szerelemmé formálódását, s ennek történetébe szövi bele a második feleséghez írott mintegy hatvan költemény keletkezésének kontextusait, bemutatva a Jókai által összeállított – Arany János *Őszikék* gyűjteményéhez hasonlatos és szintén megvalósulatlan (26–27) – kötetterv koncepcióját, illetve a költemények műfaji, mediális, poétikai, valamint élet- és nyilvánosság-történeti dimenzióit. Mint a 20. lapon olvashatjuk:

Jókai a házasság ideje alatt folyamatosan írt verseket a feleségéhez. [...] A költemények használatát, úgy tűnik, Jókai elsődlegesen a magánszférára korlátozta, mivel egykorúan sem kötetben, sem külön-külön nem publikálta őket – legalábbis legnagyobb részüket. A versek egyrészt a szerelem tárgyát dicsőítik, másrészt egyfajta lírai naplóként is funkcionálnak, amelybe Jókai csak a házasság szempontjából jelentős eseményeket jegyezte fel. Ezen események skálája a nyilvános szereplésektől egészen a családi közeg intimitásába tartozó pillanatokig mozog. (20)

S ezt követően a sajtó alá rendező megfigyelései nyomán kirajzolódnak a szövegcsoporthoz motivikus összefüggései, tematikus és műfaji csomópontjai (úgy mint ünnepek; közös utazások; társas események; családi élet; a mulandóság és az öregedés tapasztalata; és a szerelem dicsérete); s ez utóbbiaknak még összetettebb (immár szövegszerű kapcsolódásokban tetten érhető) rétegeit mutatják meg a versekhez fűzött terjedelmes tárgyi jegyzetek.

A textológiai nyomozás és az elegáns versértelmezések után a bevezető számot vet a szövegcsoporthoz „sorsával”, illetve a Jókai halála után megindult gyűlöletkampánnyal, amely Jókai fiatal özvegyére és a hitvesi költemények múzsájára hármlott. Természetesen a sajtó alá rendező – miképp ezt az előszót író Szilágyi Márton is kiemelte – rendkívüli precizitással, filológiai és történeti akribiával jár el nemcsak a szépirodalmi szövegek, de a nyilvános sajtódiskurzusok és az egyéni érdek szülte magándokumentumok értékelésekor is (őrizkedve a tudományos perspektíva neutralitását kibillentő szubjektív ítéletektől). Ugyanakkor a téma kényes mivolta, a Nagy Bella-házassággal és a második feleség személyével kapcsolatos (gyakran

antiszemita hangoltságú) méltánytalan és/vagy megalapozatlan, rosszmájú, hisztérikus, szenzációhajhász, esetenként hajmeresztő diszkurzív moraj ténye mégis kikényszeríti az egyértelmű elvi állásfoglalást. Így a bevezető tanulmány utolsó sorai mintegy a szövegkiadás és a mögötte álló kutatómunka egyik lehetséges *nem* irodalmi, sokkal inkább kommemoratív *feladatát* látszanak tudatosítani: hiszen a gondolatmenet summázataként azt olvashatjuk, hogy a Nagy Bellával kapcsolatos Jókai-szövegekkel való „számvetésnek kettős tétje van: nem pusztán Jókai kései életművének megértéséhez járulnak hozzá, hanem vizsgálatuk egy újabb lépéssel közelebb vihet ahhoz, hogy Nagy Bella végleg letehesse válláról a téves megítélések és mítoszok terhét” (35).

A kötet, mint a jegyzetanyag bevezetéséből megtudhatjuk, összesen hatvanhat Jókai-szöveget közöl betűhív formában: a Nagy Bellához írott hatvan szerelmes verset a rendelkezésre álló kézirat és egy részleges gépirat alapján; valamint további hat szöveget, amelyek a függelékben olvashatók. Ez utóbbiak, mint Fülöp Dorottya írja, „filológiai érvek alapján ugyancsak az említett szövegcsoporthoz kapcsolhatóak” (175). Ide tartozik a Petőfi halálának ötvenedik évfordulója alkalmából írt *Apotheosis* című ünnepi költemény, az *Életem* című verses önéletrajz, a *Szulamit válasza* című vers, *Az utolsó ablak* című keleti rege, illetve az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában *Jókai Mór összes műveiből kimaradt munkáinak gyűjteménye* cím alatt szereplő másolatkötegből származó két további költemény: *A cyclops megnősült* és a *Magamat daliás ifjúnak álmodom*. (Természetesen a jegyzetapparátus lehetőség szerint rekonstruálja a versek keletkezési idejét, illetve *Szövegkritika* című egységekben versenként számba veszi a rendelkezésre álló variánsokat – fogalmazványokat, tisztázatokot, másolatokat és az esetleges sajtómegjelenéseket.)

A Jókai-versek olvasása visszaigazolja a lektori előszóban és a bevezető tanulmányban felvillantott kérdésirányok érvényét, a szövegek esztétikai teherbíróképességén és a műélvezeten túlmutató lehetőségeket. A versek azt tükrözik, hogy Jókai korában (s az írófejedelem hosszú pályájának végén, azaz a századfordulón is) milyen virulens volt (vagyis feltételezhetjük, hogy az lehetett) az alkalmi, familiáris versírás hagyománya; hogy Jókai alkotásaiban mennyire eleven maradt a költészet tradicionális funkcióinak beteljesítésére irányuló igény (és az azokra való rákérdezés); hogy Jókai legalább oly kreativitással, ötletességgel örökítette meg egyéni tapasztalatait költeményeiben (a futó, pillanatnyi benyomásokat éppúgy, mint az egzisztenciális mélységű életdilemmáit), mint tárcáiban, útleírásaiban; s hogy csakugyan lételeme volt a „mindennapi költés”. S mindenekelőtt azt, hogy bár a szerelmes versciklus kiadása végül nem valósult meg, e költeményeket csakugyan olvasásra (elsődlegesen személyes, intim környezetben való *felolvasásra*) szánta szerzőjük. Mindezt kiválóan bizonyítja Eötvös Károly visszaemlékezése, amely ugyan abból a zavarba ejtő szituációból indul, hogy az elbeszélő elsősorban jogászként, válási szándékuk okán látogatja meg a Jókai házaspárt, a történet a kölcsönös szeretet megvallásába és a válás gondolatának elhessegetésébe torkollik: „[Jókai] Odahozott egy kötetnyi könyvet. Költeményekkel volt

tele, a melyeket mostani neijéhez irt. Kéziratos könyv. Elkezdett nekem abból felolvasni. Felolvasott ötöt, tizet, huszat. / Bizony kicsordult könyvem nem egyszer. Arra biztat, válaszsza el feleségétől s ime, felesége előtt a hozzáírt lángoló szerelmes verseket olvasgatja. Csak azért, hogy én is halljam.”¹ S ha valakinek, Eötvös Károlynak hihetünk.

A versszövegekhez járuló tárgyi, nyelvi magyarázó jegyzetek a szövegek keletkezésének nagyon szerteágazó kontextusait nyitják meg, a kötetbe került költemények hajdani beszédfeltételeire is rákérdezve. A Jókai házaspár mindennapjainak, utazásainak aprólékos rekonstrukálásán túl Nagy Bella színházi karrierjének és Jókaiával való szakmai együttműködésének részletei is feltárulnak, továbbá a sajtó alá rendező a szövegek utalásrendszerének felderítéséhez a Jókai-életmű jelentős részét is hadba állította. Mindezt egyetlen példával: egyetlen költemény egyetlen szöveghelyével, illetve az azzal kapcsolatos jegyzet rekapitulálásával illusztrálom. A 17. számú *A könyha* (1901. február 4.) című 36 soros költeményben – amelynek beszélője az újdonsült feleség jó magyaros kosztját dicsőíti, s a jobbnál jobb falatokat veszi lajstromba – a következőt olvashatjuk a 15–18. sorokban: „Hát a fölségesnek hitt töltött káposzta! / Ki beteg szabónak halálát okozta, / De én kovács vagyok, kinek az orvosság / Ha hideg kerülget, nekem csak azt hozzák!” (60). A sajtó alá rendező jegyzetéből megtudhatjuk, hogy a töltött káposztával kapcsolatos (valószínűleg Mikes Kelemtől származó) „kovácsnak orvosság, szabónak halál” anekdota szállóigeeként hányféle alakváltozatban és milyen eltérő kontextusokban bukkan fel Jókai írásaiban, az újságcikkektől a regényeken át egészen a magánlevelezésig (246). S a vers további gasztronómiai utalásainak értelmezéséről még nem is beszéltünk!

Ha már a magánlevelezéseket említettük: csak a jegyzeteket olvasva érzékeli az olvasó, milyen beláthatatlan forrásfeltáró munka objektívalódott e kötetben, hiszen Fülöp Dorottya nem elégedett meg azzal, hogy *csak* a textológiai forrásfeltárás munkálatai során túrja fel Jókai kéziratos hagyatékát – a versekhez járuló jegyzetek arról tanúskodnak, hogy az elmúlt másfél évszázadban felhalmozódott Jókai-szakirodalom magabiztos ismeretén és a ma már kényelmesen kutatható sajtóadatbázisokból kinyert információkon túl nagy számú kéziratos anyagot is bevont az értelmezésbe, Váli Mari ez idő szerint csak szemelvényekben kiadott, nagy terjedelmű kéziratos memoárjától kezdve, Jókai, Nagy Bella és Fesztyék kiadatlan levelein át az örökösödési per különféle dokumentumaiig. Persze az adatbőiséget maga a sajtó alá rendező s minden bizonnyal a szerkesztők is érzékelhették; hiszen hiába rajzolódik ki e kiadvány bevezető tanulmánya és jegyzetapparátusa révén Jókai utolsó éveinek legaprólékosabb rekonstrukciója, az olvasó – nem narratív műfaj lévén – kissé elvész a terjedelmes jegyzetek sokaságában. Minden bizonnyal ez tette szükségessé a tárgyalt évekre vonatkozó életrajzi kronológia és a Jókai-családfa beiktatását.

Talán az eddigiekből is érzékelhetővé vált Fülöp Dorottya filológusi munkájának volumene. Itt egy kedves kollégám ezzel kapcsolatos, kissé fraternalizáló megjegyzésére

¹ Eötvös Károly, *Jókai utolsó betegsége* = *Uő, Nagyokról és kicsinyekről*, Bp., Révai, 1906, 251.

kell utalnom, amely úgy hangzott: „Gratulálok, Dorottya! Add be (nagy)doktori² értekezésnek!” Megvallom, igazán nem tartanám istenkísértésnek, ha a kötet sajtó alá rendezője ezt a munkát nyújtotta volna be doktori (PhD) értekezés gyanánt, hiszen ilyen szöveggondozói teljesítmény nemcsak hogy messzemenőig kiállja a doktori értekezéssel és a doktori cím odaítélésével kapcsolatos elvárásokat, de azt gondolom, számos hazai irodalomtudományi doktori iskolának becsületére válna, ha egy ily szövegkiadást volna lehetősége befogadni, nyilvános vitára bocsátani s végül doktori címmel jutalmazni. De az eddigiekből talán az is kiderült, hogy a kötet sajtó alá rendezője, Fülöp Dorottya nem a kényelem, a kikapuk és a könnyebb megoldások embere. Ahogy ismerem (vagy elgondolom), föl sem merült benne ilyesmi, és miképp eszmei mesterei – Kerényi Ferenc és Szilágyi Márton –, ő is pontosan tisztában van azzal, mennyiben követel más értelmezői műveleteket egy tudományos igényű szövegkiadás sajtó alá rendezése és egy téma teljességre törekvő vizsgálatát végrehajtó monografikus vállalkozás.³ Ennek megfelelően egy egész disszertációt szentelt a Nagy Bellához írott költemények társadalomtörténeti kontextusainak, amelynek két nagy egységében részletesen tárgyalta a Nagy Bella-szerelem és -házasság privát és nyilvános történetét, illetve az itt közreadott szövegek műfaji, poétikai összetevőit és pragmatikai viszonyait.⁴

Mint bármilyen kötettel, a *Jókai Mór versei Nagy Bellához* című szövegkiadással kapcsolatban is megfogalmazhatók kritikus észrevételek. Az oly apróságoktól eltekintve, minthogy a tartalomjegyzék elrendezése alapján úgy tűnhet az olvasónak, hogy *A kiadás elveinek* taglalása foglal el csaknem 300 oldalt, nem pedig a versekhez járuló jegyzetek (tudniillik nem lettek látványosan elkülönítve *A kiadás elvei* és az egyes költeményekhez járuló tárgyi és nyelvi magyarázatok), a kiadványnak csak egyetlen gondolkodóba ejtő vonására utalok. Nevezetesen arra, hogy a Reciti Kiadó ReTextum sorozatában jellemzően *editio minor* típusú szövegkiadások jelentek meg, amelyek értelemszerűen tudományos kiadások, ám nem rendelkeznek olyan gazdag és szerteágazó szövegkritikai és történeti jegyzetapparátusokkal, mint a kritikai edíciók. E szempontból Fülöp Dorottya kötete kissé kilóg a sorozat koncepciójából,⁵ hiszen annak ellenére, hogy a ReTextumban Jókai hatvanhat tételből álló verskorpuszánál nagyobb volumenű szövegcsoporthok is megjelentek már, terjedelmében csak a sorozat egyetlen korábbi darabja körözi le a jelen kötetet: Küllös Imola kötete, amely az 1800-as keletkezésű B. P. monogrammal jelölt énekeskönyv anyagát adja közre mintegy 640 oldalon.⁶ Míg azonban ez utóbbi kiadványban – persze a szövegek jellegéből adódóan

² Emlékezetem itt bizonytalan.

³ Vö. SZILÁGYI Márton, *Egy irodalomtörténeti klasszikus. Kerényi Ferenc: Petőfi Sándor élete és költészete – Kritikai életrajz*, Vigilia, 87(2022), 11. sz., 958–959.

⁴ FÜLÖP Dorottya, *Jókai Mór versei: A Nagy Bellához írt költemények társadalomtörténeti kontextusai*, doktori értekezés, Bp., ELTE Irodalomtudományi Doktori Iskola, 2025.

⁵ Minderre Szilágyi Márton is utal a kötet előszavában (11).

⁶ *Világi énekek és versek B. P. 1800*, s. a. r. és jegyz. KÜLLÖS Imola, Bp., reciti, 2018 (ReTextum, 7).

a jegyzetek is más természetűek – a majdnem 400 oldalnyi szövegközléshez járuló jegyzetek hozzávetőlegesen 200 oldalon kaptak helyet (tehát 2/3, 1/3 a szövegek és jegyzetek aránya), a *Jókai Mór versei Nagy Bellához* esetében körülbelül 140 oldalnyi szövegközléshez 300 lapnyi jegyzetapparátus kapcsolódik (itt tehát éppen fordított az arány). Amennyire meg tudom ítélni, e felborult arányok leginkább azzal vannak kapcsolatban, hogy az egyes Jókai-versekhez járuló (egyébként is minden apróságra kiterjedő, rendkívül részletes) jegyzetek túlságosan sok forrásközlést tartalmaznak, amelyek esetében – annak ellenére is, hogy a vonatkozó kéziratok és sajtóforrásokat Fülöp Dorottya előtt csakugyan alig forgatta bárki – érdemes lett volna inkább csak rövid összefoglalásokat közölni, a megfelelő hivatkozások, lelőhelyek megadásával. E megfontolásnak nemcsak az a prózai eredménye lett volna, hogy karcsúbb kötet születik, hanem a jegyzetek kezelhetőségéhez, a kiadvány kompaktságához is jótékonyan hozzájárult volna. S mindez persze fölveti a kérdést, hogy vajh miben tudna ehhez képest újat/többet nyújtani ugyane verseknek a kritikai kiadása, amennyiben persze elindul a közeljövőben a Jókai-kritikáinak ez az alsorozata. E kérdés azonban megfogalmazható pozitív előjellel is: hiszen, mint ismeretes, Jókai verseinek ez idáig nem indult meg a kritikai kiadása, így e kiadvány, mint Szilágyi Márton is hangsúlyozza előszavában (10–11), mintaadó lehet a verskorpuszt közreadó, jövőben elkészítendő kritikai edíciók számára, amelyek immár – hallgatva a jelen kötet sajtó alá rendezőjének sugalmazásaira – Jókai ciklusalkotó eljárásait is tekintetbe vehetik, nem csak a kronológiát, mint a korábbi alsorozatok kötetei. Mindennek latolgatása persze túlmutat e rövid ismertetés keretein.

A Jókai-emlékév eredményeit értékelve szerzőtársammal úgy fogalmaztunk, hogy a mai Jókai-értésben „meghatározó szerepe lehet azoknak a filológiai kutatásoknak is, amelyek egy új, a mai befogadói elvárásokhoz jobban igazodó szövegváltozat kiadását alapozhatják meg, valamint új források bevonásával képesek lehetnek a szerző alakját és életrajzát a mai olvasók számára is érdekfeszítőbb perspektívából láttatni”.⁷ Az eddigiekből is egyértelmű lehetett, hogy Fülöp Dorottya itt méltatott kötete is ezen üdvözlendő fejlemények közé tartozik. Épp ezért különösen büszke vagyok, hogy az az ifjú, aki ezt az értékes kötetet a Reciti weboldalára 2025. április 4-én PDF-formátumban feltölteni merész volt, s aki e fölötti örömét csak egy szűkszavú ismertetéssel fizethette meg, ez az ifjú – én valék.

Radnai Dániel Szabolcs

⁷ OWAIMER Oliver, RADNAI Dániel Szabolcs, *Egy hírhedt kalandor a tizenkilencedik századból: Megjegyzések a Jókai-évről*, Verso, 8(2025), 2. sz., megjelenés előtt.